

ACCESUL LA INFORMATIA DE INTERES PUBLIC ÎN INSTITUȚIILE INFODOCUMENTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Olesea COBLEAN

Catedra Biblioteconomie și Asistență Informațională

Access to public interest information is a problem of current interest in Moldova that is involved in building a modern informational society. The topical interest of the information and communication phenomenon is explained by the increasingly relevant role and importance of public information in the citizens' daily life. In Moldova, the role of libraries in promoting access to information is becoming more obvious and irreplaceable, starting with the computerization of the info-documentary system that implies qualitative perspectives in organizing the information and reference activity. Only through cooperation and effective collaboration at local level with various institutions there may be encouraged the public participation in public life, e-government, cultural diversity and last but not least, in providing efficient access to public information. Thus, the society gains an active citizen who is engaged in decision making processes; the public authority wins credibility from the civil society, cooperation and community cohesion; and the library asserts itself as a social institution that promotes democratic, cultural and spiritual values.

*„Bibliotecile actuale pot ramâne viabile
în secolul XXI numai dacă se vor schimba
procesele de bibliotecă, acestea pivotându-se pe ideea
și pe deprinderile practice de acces la informație”.*

(Kein)

Adaptarea la schimbările care intervin în societate este o condiție a evoluției oricărei instituții, inclusiv a bibliotecii. Crearea și implementarea serviciilor noi este una dintre modalitățile de adaptare a bibliotecii la aceste schimbări. Necesitățile informaționale și culturale ale membrilor societății, pe care biblioteca are menirea a le satisface, devin tot mai complexe și dinamice. În același timp, cresc și cerințele beneficiarilor față de calitatea serviciilor prestate. Reacția firească a instituției bibliotecare la această realitate constă în diversificarea și perfecționarea produselor și serviciilor sale, astfel încât să ofere răspuns oricărei necesități informaționale a utilizatorilor.

Accesul la informație este un concept fundamental al unei societăți libere, iar dreptul de acces la informație este recunoscut în toate actele internaționale ce vizează drepturile omului. În cadrul statului principiul accesului la informație este conceput și utilizat ca un instrument necesar în promovarea transparenței instituțiilor publice. Accesul la informație constituie o premisă a procesului de edificare și consolidare a valorilor democratice într-o societate aflată în tranziție, cum este Republica Moldova.

Așadar, expunerea problemei privind *Spațiul informațional de interes public* este un suport pentru dezvoltarea principiilor democratice. Navigarea în mediul informațional, selectarea, achiziționarea, stocarea, studierea și valorificarea informației de utilitate publică sunt procese complexe, multidimensionale care necesită anumite competențe, aptitudini și capacități analitice din partea autorităților publice, precum și din partea bibliotecilor.

Pornind de la cunoașterea necesităților comunității, biblioteca trebuie să susțină și să se implice în soluționarea problematicii comunitare în aspect informațional și educativ-cultural, să contribuie la formarea societății democratice. Sistemul bibliotecar din Republica Moldova s-a format timp de decenii sub influența politicii informaționale culturale din URSS. Odată cu proclamarea Republicii Moldova ca stat independent se determină și vectorul politic al acestuia de integrare și aderare la Uniunea Europeană. Se transformă misiunea și rolul bibliotecii ca instituție socială, conform noilor necesități ale societății pentru elucidarea problemelor organizatorico-informaționale actuale și a apărării drepturilor la liberul schimb de informații și la comunicare pentru care și există. Or, strategia de dezvoltare a bibliotecilor din ultima perioadă de timp se bazează pe asigurarea *accesului la informație* și, în primul rând, *acea de interes public*, la *informația de mediu*, *informația privind drepturile omului* etc. Astfel, accesul la informația de interes public devine un deziderat pentru instituțiile infodocumentare, dar și pentru cele mediatice (și nu numai), care au responsabilitatea de a se implica în edificarea societății moderne, informaționale.

Pe de altă parte, actualitatea problematică a fenomenului informațional și comunicațional se explică prin rolul și importanța tot mai relevantă a informației publice în viața cotidiană a cetățenilor, care reprezintă o condiție de existență și supraviețuire a cetățeanului în societatea democratică. Dezvoltarea socială în general și activitatea decizională în special, atât la nivel macro, cât și micro, impun o consistență sporită bazei informaționale, pentru că nu doar decizia, ci și viața cotidiană reclamă informație, informație și iar informație, cu atributele sale: veridicitate, actualitate, oportunitate, relevanță (semnificație), disponibilitate și permisivitate a accesului etc., în fine, siguranță și stabilitate, deci securitatea acesteia. Evident, această necesitate vine să o acopere biblioteca, ca factor definitoriu al democratizării societății și piatră de temelie pe care se fondează misiunea ei socială. „Biblioteca este cel mai bun instrument inventat de om pentru a conserva și utiliza cuceririle gândirii și creației sale” (Guilles Gallichan, 1996). Or, democrația fără o opinie publică informată este o contradicție în termeni. Argumente în acest sens pot servi rezultatele sondajelor sociologice în țările cu democrații avansate: în SUA, 95% din populație sunt convinși că bibliotecile joacă rolul esențial într-o democrație, asigurând și promovând accesul la informație prin serviciile și produsele pe care le oferă publicului; urmează Franța cu 78%, Finlanda cu 76%, Australia, Canada, Danemarca, Marea Britanie, Suedia și Olanda, unde procentul general se ridică la 70%*. Întâmplător sau nu, dar aceste date coincid cu legiferarea accesului la informație în țările sus-numite.

Un document important ce determină misiunea bibliotecii publice ca instituție socială pusă în slujba societății civile este *Manifestul UNESCO pentru bibliotecile publice*. UNESCO proclamă încrederea în bibliotecile publice ca instituții de educație, cultură și informare, *importante forțe care promovează pacea și înțelegerea, bunăstarea spirituală între oameni*. Acestea sunt cerințele întregii societăți – de transformare și prosperare umană: „Bibliotecile respectă principiul integrării în comunitate a membrilor excluși prin orientarea politicilor informaționale și culturale spre necesitățile lor, prin modalități optime de includere a lor în activități, cooperând cu alte domenii” [1].

În condițiile sus-numite, informație produse de administrația publică sunt de o importanță majoră pentru cetățeni. De aceea, una dintre sarcinile principale ale bibliotecilor publice constă în a face aceste informații accesibile tuturor, ceea ce implică redefinirea principiului informației de bază și determinarea condițiilor în care aceasta să fie accesibilă utilizatorilor. Apreciind valoarea informației de interes public, UNESCO o califică drept „INFORMAȚIE VIE CARE AJUTĂ OAMENII SĂ TRĂIASCĂ”.

Conform atribuțiilor sale, administrația publică centrală și locală, de la nivelul ministerelor, primăriilor și consilierilor până la orice funcționar public cu responsabilități în administrație, trebuie să ofere cetățeanului informație corectă, coerentă, exhaustivă și actuală asupra activităților proprii ce privesc sectorul public (informația publică). Astfel, conținutul informației publice ar trebui să fie orientat spre următoarele direcții principale: tipurile de servicii pe care trebuie să le ofere administrația publică cetățeanului, grupurilor și/sau colectivităților; modul de organizare și funcționare a serviciilor oferite (instituție publică); responsabilitățile de grup (birou, serviciu etc.) și/sau individuale asupra organizării și funcționării serviciului; categoria de prestatori ai unui serviciu (public, privat) și modul de participare a cetățeanului la realizarea serviciului respectiv. De asemenea, la nivelul administrației centrale (ministere și alte organe centrale), informația publică trebuie orientată către cetățean, care cere să fie informat cu prioritate asupra serviciului ce urmează a fi pus la dispoziția sa. Administrația centrală, prin însuși rolul ei, asigură strategii și directive generale, în funcție de adresabilitatea unei acțiuni a administrației, decide asupra nivelului de implementare. În scopul evitării unor disensiuni de terminologie și de concept, vom elucida câteva momente conceptuale. Așadar, prin **informație de interes public** se înțelege orice informație care privește sau care rezultă din activitățile unei autorități publice sau instituții publice, indiferent de suportul ori de forma sau de modul de exprimare a informației [2]. La ea se referă informația oficială, informația despre activitățile administrației publice centrale și locale, sursele de formare și metodele de utilizare a bugetelor locale, starea mediului, starea de sănătate a populației, informații despre produse, ecologie, proiecte economice curente și de perspectivă etc.

Crearea unui sistem de informare pentru cetățean în relația cu administrația, utilizând tehnologii moderne pentru stocarea, accesul și distribuirea informației, este o preocupare actuală la nivelul colectivităților de cercetători. În prezent nu există încă un cadru legal și instituțional care să asigure organizarea și funcționarea unui astfel de sistem, precum nu există standarde referitoare la integrarea datelor departamentale într-un sistem comun și facilitarea accesului cetățenilor la acestea. Totuși, putem afirma că țara noastră a devenit posesoare

* Msc.Barbro Wigell-Ryynanen, Consilier pentru Problemele de Bibliotecă în Ministerul Culturii din Finlanda. Asigurarea accesului la informație, cunoaștere și experiență culturală, material prezentat în cadrul unui forum internațional la București „Cartea. România. Europa, 2009”.

a unui sistem unic al resurselor informaționale de stat, odată cu definirea edificării societății informaționale în calitate de sarcină prioritară. Astfel, devine necesară nu doar sporirea perpetuă a acestor resurse, ci și crearea condițiilor favorabile pentru utilizarea eficientă a potențialului informațional. Ne referim, în acest sens, la constituirea Sistemului Național de prestare a serviciilor informaționale (SNPSI), care poate reprezenta o platformă pentru atragerea investițiilor la nivel național al TI (tehnologiilor informaționale). Totodată, experiența europeană în direcția respectivă demonstrează sporirea numerică a serviciilor informaționale prestate cetățenilor și businessului, amplifică mult calitatea acestora, securitatea informațională, protecția datelor și transparența relațiilor dintre stat și societate [3].

Țările europene au creat instituții independente care monitorizează acțiunile guvernului privind implementarea legislației cu privire la accesul la informația de interes public. Instituțiile respective pot avea dreptul la investigații din propria inițiativă ori să acționeze în baza unei cereri. De exemplu, Legea Finlandei cu privire la deschiderea activității guvernului, secțiunea 20, stipulează: „Autoritățile vor face publice activitățile sale și serviciile prestate, precum și drepturile și obligațiile persoanelor fizice și juridice ce cad sub incidența lor”; „Autoritățile vor avea grijă ca documentele (...) ce sunt de importanță majoră pentru publicul larg să fie disponibile în biblioteci, baze de date, sau prin alte mijloace accesibile publicului larg”.

Alte țări, cum sunt Cehia, Finlanda, Ungaria, Elveția, Marea Britanie, Bulgaria etc., folosesc o varietate de metode pentru a oferi informația de interes public: o difuzează centrelor informaționale prin telefon, fax, e-mail, portale web; prin mijloace de informare în masă – ziare oficiale, broșuri etc. Important este ca cetățenii să știe despre canalele existente.

Așadar, la nivel global ar trebui luate în considerație câteva aspecte: abordarea într-o concepție unică a proceselor privind producerea, prelucrarea, stocarea și difuzarea informației de interes public; crearea unui cadru instituțional și legislativ corespunzător care să permită dezvoltarea Societății Informaționale la nivel național și, implicit, ajustarea acestuia la cerințele circuitului informațional mondial; modernizarea continuă a circulației fluxurilor de informații între structurile administrației centrale și locale prin procesarea informației cu ajutorul tehnologiilor informaționale; crearea unor instrumente de informare și comunicare pentru cetățeni în rețea cu administrația numită și aleasă, prin utilizarea metodelor actuale oferite de tehnologia informației (www pentru informare prin rețea, e-mail etc.).

Desemnarea bibliotecilor publice ca subsistem al sistemului numit *supra* este dovedită de mai mulți factori: în condițiile economiei de piață, bibliotecile publice și-au demonstrat eficiența nu doar ca centre culturale, ci și ca centre de informare; biblioteca este cea mai democratică instituție din categoria celor destinate să asigure dreptul omului la informație; biblioteca este unica instituție care ar putea organiza resursele informaționale și accesul liber la ele (prin selectarea, stocarea, prelucrarea, organizarea calitativă a informației/documentelor și prin difuzarea operativă către utilizatori). Însă, activitatea bibliotecilor publice nu trebuie să se limiteze numai la organizarea accesului la informația publică, din care face parte și informația legislativă, dar este necesar să se practice și forme de informare în care bibliotecilor le revine un rol activ. Astfel, apare posibilitatea de a aduce la cunoștință cetățenilor cele mai importante legi în care se stipulează drepturile și libertățile omului și obligațiunile de cetățean. În așa mod apar premisele formării individului social activ [4].

Ca instituție socială, una dintre misiunile bibliotecii este și socializarea individului, prin formarea cetățeanului social activ. Aria intereselor ei metodice include și minimalizarea efectelor sociale provocate de Explozia informațională sau de lipsa de informație. În virtutea misiunilor sale, afirmațiile precum că biblioteca este o instituție socială care prin menirea sa, implicând respectarea legilor, standardelor, prevederilor strategice, contribuie la educarea individului, nu sunt suficiente; trebuie luate în considerație simultan și dezideratele diferitelor grupuri interesate în promovarea principiilor participative și social organizatorice în existența și funcționarea bibliotecii. Anume cerința socială condiționează o serie de transformări majore în sfera informațional-biblioteconomică. Cerința socială solicită noi modalități de determinare a acțiunilor necesare pentru a promova o politică informațională incluzivă [5].

Cercetătoarea Lidia Kulikovski, în „Responsabilitatea socială a bibliotecii publice – o sinteză între cunoaștere și acțiune”, menționa că redefinirile moderne ale funcțiilor bibliotecilor s-au produs ca o reacție la cerințele societății, la cerințele comunității, la cerințele Societății Informaționale – cerințe de a evalua rolul și locul bibliotecii în procesul societal. Delegarea de noi roluri semnifică nivelul înalt de implicare a bibliotecii în afacerile publice ale comunității.

Responsabilitatea socială a bibliotecii poate fi interpretată în calitate de rezultată a unei evoluții de lungă durată și a unor eforturi constante în promovarea primatului cetățeanului în afacerile sale [6].

Societatea postmodernistă este preocupată de integrarea omului în procesele constructive, democratice. Strategiile Consiliului Europei, ale Uniunii Europene cu privire la protecția socială, educație, învățământ, integrare socială, activism social conțin și recomandări cu privire la accesibilitate, comunicații, manifestări culturale, recreare, în care bibliotecile își realizează funcțiile lor. Implementarea prevederilor strategice și normative conduc la stabilirea incluziunii sociale. Conceptele internaționale fundamentale influențează și elaborarea unor documente-cadru de activitate biblioteconomică în Republica Moldova. Este revizuită și adaptată la cerințele europene legislația de bibliotecă din perspectiva echității accesului la informații.

Incluziunea socială la etapa actuală de tranziție se identifică cu cerința socială. Organismele și instituțiile internaționale au elaborat mai multe inițiative, directive, recomandări, rezoluții discutate și aprobate la înalte foruri, congrese, conferințe care **acreditează activitatea bibliotecii de incluziune socială**. Menționăm: Samitul de la Amsterdam, care a fost un semnal puternic și încurajator de dezvoltare a politicilor sociale în comunitate; Samitul de la Luxemburg – a lansat Strategia europeană referitoare la o politică economică strâns legată de cea socială; Samitul de la Lisabona – a extins aceste preocupări punând accent pe cooperare dintre reformele economice și coeziunea socială; Samitul de la Geneva – a determinat incluziunea factorului principal în edificarea Societății Informaționale.

În urma acestor foruri au fost lansate inițiative pentru combaterea excluziunii sociale.

Raportul „*e-Europa. Societatea informațională pentru toți*”, de asemenea, propune inițiative privind incluziunea socială. În această ordine de idei menționăm inițiativa „*Constituind o Europă incluzivă*”, unde se constată că excluziunea socială persistă în multe domenii ale societății și îndeamnă statele membre să combată excluziunea socială.

Alt document semnificativ elaborat de Directoratul pentru Biblioteci și Servicii Informaționale este „*Biblioteci pentru toți: Incluziune socială în bibliotecile publice*”, care indică ce trebuie să facă bibliotecile pentru diminuarea efectului de excluziune socială și dezvoltarea strategiilor bazate pe incluziunea socială.

Altă inițiativă – „*Trăind și lucrând în Societatea Informației. Oamenii pe primul loc*” – marchează *anticiparea* ca o necesitate vitală pentru toate organizațiile, dar, îndeosebi, pentru biblioteci care trebuie nu doar să presteze servicii, ci să creeze și să organizeze resurse.

Încă o inițiativă care, de fapt, sintetizează toate inițiativele europene susținute de documentele-cadru cu privire la incluziunea socială sunt *Liniile Directoare PULMAN de includere socială*. Această inițiativă este destinată pentru biblioteci cu scopul de a susține și a încuraja aceste instituții în reorganizarea serviciilor și a bazei instituționale și oferă asistență atât factorilor de decizie, cât și practicienilor.

În această ordine de idei este evidentă *importanța accesului la informație drept mijloc de reducere a corupției, protejare a mediului și a drepturilor omului, și, cel mai important, drept mijloc de a îmbunătăți modul de guvernare și democrația*.

În septembrie 2004 Republica Moldova a semnat *Convenția ONU împotriva corupției*. Articolul 10 al Convenției prevede adoptarea măsurilor menite să îmbunătățească transparența publică.

În anul 2002 Republica Moldova a aderat la Inițiativa împotriva corupției a Pactului de Stabilitate (SPAI). Ca membru al SPAI, guvernul Republicii Moldova și-a asumat obligația de a îmbunătăți accesul la informație.

La 24 octombrie 2003 a fost aprobat „Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008” (PNADO), care prevede un șir de acțiuni menite să canalizeze eforturile puterii de stat în domeniul respectării, apărării și promovării drepturilor omului. În anul 2005, PNADO a devenit parte integrantă a Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. Aceasta necesită în primul rând *democratizarea accesului la informație* care va contribui la cunoașterea drepturilor și a libertăților omului, la formarea calităților de cetățean, manifestându-se prin participarea activă în viața politică și comunitară.

În aprilie 2005 Republica Moldova a semnat *Convenția de la Aarhus privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului*. Țările membre trebuie să adopte legislații privind accesul publicului la informația de mediu (categorie a informației publice).

Convenția Europeană pentru Drepturile Omului (CEDO), de asemenea, prevede (art.10) dreptul de acces la informație, acesta fiind prevăzut și prin art.32 al Constituției Republicii Moldova. De asemenea, Legea Supremă oferă expresie juridică (prin art.34 alin.(1)) *informației de interes public*: „Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit”. Acest angajament este realizat prin *Legea privind accesul la informație*, adoptată în anul 2000 [7]. Aceste prevederi constituie criteriile de bază ale societății democratice; or, modelul democratic de guvernare a societății presupune încrederea deplină a societății civile față de acțiunile guvernărilor, cu o condiție ca instituțiile publice să funcționeze în condiții de transparență, iar cetățenii să aibă acces la orice tip de informație, în afara de cea exceptată de la lege.

Cu toate că legislația Republicii Moldova include numeroase prevederi (aproximativ 450 de acte normative) privind accesul la informație, spre regret, ele nu sunt suficient cunoscute, promovate, implementate și respectate. Deși cadrul legal ce asigură liberul schimb de informații în mare parte este elaborat, nu există instrumente și mecanisme de implementare a legislației conform standardelor comunitare. Situația creată formează un deficit de cultură a accesului la informație, atât la nivelul autorităților publice, cât și al cetățeanului, și această inconveniență trebuie eliminată prin deschiderea autorităților publice și cultivarea cetățeanului responsabil. Deci, implicarea mai activă a bibliotecilor în formarea culturii informaționale, în organizarea publicului în raport cu capitalul informațional ar mobiliza și cataliza dezvoltarea țării în sens democratic.

În Republica Moldova principiul accesibilității prin prisma participatismului este inclus în **Programul național de consolidare a rolului bibliotecilor în edificarea și funcționarea societății informaționale în Republica Moldova (2004)**, care insistă asupra faptului că „realizarea deplină a drepturilor de acces la informațiile și cunoștințele depozitate în biblioteci trebuie să fie realizat prin intermediul noilor tehnologii informaționale, staționar și la distanță, în sediul bibliotecilor și de la domiciliu” [8].

Accesul liber la informație, stocarea și utilizarea acesteia în scopurile extensiunii educaționale pentru asigurarea unui nivel de viață elevat, dar nu în detrimentul principiilor dezvoltării durabile, se bazează pe un ansamblu de instrumente și mecanisme de ordin normativ, conceptual-științific, instituțional, instructiv și organizatoric. În procesul valorificării mediului informațional contemporan, axat pe tehnologii și instrumente moderne, cum sunt cele multimedia, precum și cele tradiționale, un rol aparte revine bibliotecilor. Programul informațional „Extinderea serviciilor pentru beneficiarii bibliotecilor publice”, susținut de către Fundația Soros Moldova, a făcut posibilă extinderea accesului la informație prin diversificarea și îmbunătățirea serviciilor oferite beneficiarilor bibliotecilor publice. Datele statistice indică o creștere ascendentă a numărului de biblioteci publice (peste 160, majoritatea în localitățile rurale), care au fost informatizate și, deci, beneficiază de acces la Internet. Totodată, *Programul Bunelor Practici*, organizat de IDIS VIITORUL, susținut de Consiliul European, a făcut posibilă deschiderea *Centrelor de Informare și Instruire* la nivel de comunitate, propunând locuitorilor servicii de asistență informațională și socială modernă, astfel contribuind la democratizarea vieții publice.

Constituirea unui mediu informațional favorabil pentru formarea culturii civice și încadrarea activă a indivizilor în procesul de luare a deciziilor, atât la nivel național, cât și local, realizarea controlului asupra organelor de stat și asigurarea transparenței în activitatea acestora reprezintă impactul comunicării societale în țesutul social. Implicarea bibliotecii în acest proces eficientizează organizarea activităților informaționale și comunicaționale, ridică nivelul calității prestării și utilizării resurselor informaționale publice, facilitează și extinde accesul la informația de interes public [9].

Referințe:

1. Buluță Gh., Craia S., Petrescu G. Biblioteca azi. Informare și comunicare. - Târgoviște: Bibliotheca, 2004.
2. Transparența în procesul decizional: practici și perspective: lucr. șt. ale conf. int. - Chișinău, 2007, p.117.
3. Coblean O. Constituirea în Republica Moldova a Sistemului Național de prestare a serviciilor informaționale // *Bibliopolis*, 2007, nr.1, p.21-22.
4. Ibidem.
5. Coblean O. Considerații privind accesul la informația de interes public în instituțiile infodocumentare în contextul democratizării societății. - În: *Biblioteconomie. Asistență Informațională. Arhivistică: Teorie și practică*. - Chișinău: Grafema Libris, 2008, p.5-18.
6. Kulikovski L. Responsabilitatea socială a bibliotecii publice – o sinteză între cunoaștere și acțiune // *BiblioPolis*, 2004, nr.4, p.24-29.
7. Legea privind accesul la informație, nr.982-XIV din 11.05.2000 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.88-90, art.664.
8. Legea Republicii Moldova cu privire la biblioteci, nr.286-Xii din 16.09.1994: republicată, cu completări și modificări // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.14-17, p.7-11.
9. Coblean O. Comunicarea societală și rolul bibliotecii în asigurarea accesului la informația publică în Republica Moldova. - În: *Cercetare și inovare – perspective de evoluție și integrare europeană: conf. șt. a masteranzilor și doctoranzilor*, 23 septembrie 2009. - Chișinău: CEP USM, 2009, p.201-202.

Prezentat la 01.07.2010